

PAROLA

XXV. évfolyam

A közösségi fejlesztőmunka folyóirata

2015/2. szám

Elméletben.....	1
A közösségi érdekvédelem fontossága a mai civil társadalomban és a fogyatékosügyben.....	1
Gyakorlatban	5
Összefogás a jövőért – részletek.....	5
A Bodrog-menti felzárkóztató program módszertani tanulmánya – részletek.....	26
Kiadványajánló: Avasi monológok	36
Nemzetközi kitekintés	38
EuCDN.....	38
Norvégia, Oslo: Demokrácia – nem csak beavatottaknak Esettanulmány. Ford. Farkas Gabriella.....	38
Katalónia, Barcelona: A társadalmi és gazdasági szolidaritás elősegítése a helyi közösségi fejlesztésekben	41

Elméletben

A közösségi érdekvédelem fontossága a mai civil társadalomban és a fogyatékosügyben

*Előadás, amely a Fűlszöveg¹ programon hangzott el,
2015. május 19.-én, Budapesten*

Sebály Bernadett vagyok, a Civil Kollégium Alapítvány munkatársa. Kulturális antropológus vagyok, és közösség-szervezőként dolgozom a Civil Kollégiumnál, ahol önszerveződő közösségeket támogatunk. Köszönöm szépen a felkérést, örülök, hogy itt lehetek.

Én 2007-ben csatlakoztam a civil közösséghez, ahhoz a közösséghez, amelynek számos olyan tagja van, mint Önök, akik munka- vagy szabadidejükben saját közösségük tagjaiért, társadalmi ügyekért és

¹A félévente megrendezésre kerülő **Fűlszöveg** programokon a hallássérült embereket érintő mindennapi témákat járják körül az érintettek különböző szakemberek bevonásával, az egymástól tanulás jegyében. A programot az ELTE Bárczy Gusztáv Gyógypedagógiai Karának Hallássérült Személyek Pedagógiája és Rehabilitációja Szakcsoportja szervezi.

ezen keresztül a magyar demokrácia építéséért vállalnak felelősséget. Akkor egy nemzetközi jogvédő szervezetnél kezdtem el dolgozni, ahol különböző kampányokon keresztül jó pár társadalmi csoport ügyét sikerült bevinnünk a médiába, eljuttatnunk a döntéshozók elé. Noha fontos volt számunkra, hogy a kampányok előkészítésében részt vegyenek érintettek is, nem fektettünk különösebb hangsúlyt bevonásukra, mobilizálásukra.

Az ügyüket mi képviseltük, nem ők.

Ha az ügyet sikerre vittük, a mi szervezetünk hírnevét emeltük, nem az érintettek önszerveződését segítettük elő.

Ha sikertelenek voltunk, nem gondolták, hogy tisztük lenne mellénk állni.

Az a másfél év, amit ebben a szervezetben töltöttem, mindazonáltal fontos szakmai fordulatot jelentett számomra. Azóta is azt gondolom, hogy a valódi társadalmi átalakuláshoz az kell, hogy az állampolgárok érezzék: az érdekvédelem nem egy szolgáltatás, amit elfogyasztanak, egy feladat, amit valaki elvégez helyettük, hanem ők maguk is részeseivé válhatnak.

Benjamin Franklin amerikai elnök a demokráciáról és a szabadságról azt mondta, hogy a demokrácia az, amikor két farkas és egy bárány szavaznak arról, mi legyen vacsorára. A szabadság az, amikor egy jól felvértezett bárány megkérdőjelezi ezt a szavazást. A közösségi érdekvédelemhez tehát sok ilyen jól felvértezett bárányra van szükség.

Önmagunk és civil közösségünk felvértezése és a közös, harcosabb kiállás pedig igencsak időszerű.

Én gyermekként éltem meg a rendszerváltást, nincsenek emlékeim arról a lendületről és hitről, amit ez a korszakváltás ültetett el az emberek szívében. Azok a kollégáim viszont, akik felnőtt fejjel élték át a '90-es éveket, sokszor mesélnek arról, mekkora elszántság és remény lakozott bennük. Közösségeket fejlesztettek, hogy azok szervezetbe tömörülve képesek legyenek lebontani egymás között a falakat, összefogással és az önkormányzatok támogatásában bízva, képesek legyenek saját környezetük jobbá tételére, és akár ki tudják alakítani a hiányzó szolgáltatásokat, legyen az óvoda, közösségi rádió, vagy lakóotthon.

Ma azonban már sajnos nem itt tartunk. Egyre több önkormányzat látja riválisát a helyi közéletet alakító és ellenőrző civilekben, és nem

enged teret a helyi kezdeményezéseknek. Kitér a tárgyalások elől, érdektelenül vagy megfélemlítően lép fel, nem folytat párbeszédet.

Az utóbbi években pedig még ennél is súlyosabb problémák merültek fel: már nem csak az önkormányzat, de a kormányzat is riválisát látja a civilekben. A legsúlyosabb volt, amikor megfélemlítéssel korlátozni próbálta azok mozgásterét, akik általa nem ellenőrzött, független pályázati pénzeket kezelnek. Gondoljunk csak a Norvég Civil Alapot kezelő civil szervezetek ellen indított megfélemlítő és lejárató kampányra, a munkatársak számítógépeinek elkobzására, és az egyik konzorciumi tag, az Ökotárs Alapítvány ügyvezető igazgatójának előállítására. De a finanszírozásban is megmutatkozik a civilek gyengítésének szándéka. 2010 után két év alatt drasztikusan, egyötödére csökkent a civil szektor támogatására fordított költségvetési források összege, több száz civil szervezet és ezzel együtt több ezer munkahely szűnt meg. Harmadrészt a jogállami keretek megnyirbálása és a kormányzati befolyás kiterjesztése itt is megmutatkozott. A Nemzeti Civil Alapban gyakorlatilag megszűnt a korábbi, jól működő rendszer, amelyben a civilek által választott döntéshozók osztották el a rendelkezésre álló forrásokat. Végül, de nem utolsó sorban fokozatosan épül le a jóléti állam. Az idejű költségvetéssel évtizedek óta létező, csekély, de mégis fontos jóléti juttatások biztosítását rendelték önkormányzati hatáskörbe, és szüntették meg az adósságkezelési szolgáltatást.

Néhány évvel ezelőtt a támogató szolgálatok működtetését normatív alapú pályázati alapúvá alakították át, a pályázható források egyidejű csökkentésével.

Egyre inkább nyilvánvalóvá válik tehát a kérdés: milyen taktikát alkalmazunk, ha az egyezkedések eredménytelenek? Mi legyen a válasz, ha a döntéshozó nem adja meg, amit akarunk, vagy elveszi, amit már felépítettünk? Van-e elég, tudással és civil kurázsival felvértezett bárányunk, akik ki mernek állni érdekeik védelmében?

Ma Magyarországon 65 ezer civil szervezet van bejegyezve, a települések száma pedig 3 154. Ha ezeknek a szervezeteknek egy kis hányada érdekvédő szerepet is be tudna tölteni, erős civil hálózat létezne az országban. Ez azonban nincs így. A legtöbb civil szervezet

nem vesz részt a közügyek értelmezésében, tematizálásában, még a saját szakpolitikai területén sem. Szerepe a szolgáltatásnyújtásban, kulturális és egyéb programok szervezésében merül ki. Nincs valódi tagsági bázisa, akik nem ügyfelekként, hanem aktív állampolgárként tekinteneek magukra és mobilizálhatóak lennének egy akcióra.

Sokan mondják erre, hogy a politikai döntések véleményezése már politizálás, és az nem a civilek feladata.

Márpedig a civil szektor jövője pont azon múlik, hogy tagjai képesek lesznek-e visszafoglalni a politikát a pártoktól. Hiszen a politika mindenkié, mert az a közügyekben való részvételt jelenti. Vagy ahogy egy nemzetközi konferencián² hangzott el tavaly Budapesten: a demokrácia túl fontos dolog ahhoz, hogy politikusokra lehessen hagyni.

A döntéshozókat pedig nem az észérvek fogják meggyőzni, hiszen a fiókjaik már évek óta tele vannak jobbnál jobb szakpolitikai javaslatokkal. A politikusokat az fogja meggyőzni, ha meglátják az ügy mögött az embereket.

Ahhoz, hogy ez meg is valósuljon Magyarországon, a civil szervezeteknek jelentősen át kell gondolni működésüket és stratégiájukat.

A közösségi érdekvédelem lelke az aktív, mozgósítható tagság. A tagok egy ilyen modellben nem ügyfelek, akik szolgáltatást vesznek igénybe a szervezetünktől (ellátást, jogsegély-szolgáltatást vagy egy programot, ami lehetőséget nyújt a kapcsolódásra stb.), hanem maguk is aktívan részt vállalnak az ügyek helyi vagy országos szintű képviselésében, a társadalmi akciók megszervezésében. A tagokra mint öntudatos állampolgároknak tekintünk, akik bevonhatóak az érdekvédelmi tárgyalásokba, vagy más társadalmi akciókba a kampányaink során. Éppen ezért szervezeti működésünket is úgy kell felépíteni, hogy lehetőség nyíljon a közös tervezésre, szervezésre.

Ez egy másféle vezetési modellt feltételez. Azok, akiket ilyen értelemben a közösségben vezetőnek (koordinátornak, kezdeményezőnek) tekintünk, autoritásukat nem hivatalos pozíciójukból nyerik. Azokat hívjuk közösségi vezetőnek, akik erényes cselekedeteik

miatt váltak elismertté. A jó vezető eszerint nem az, aki ráerőlteti vagy elfogadtatja nézeteit csoportjának tagjaival; ez könnyen a bukásához is vezethet, hiszen amennyiben az elképzelés rosszul sül el, a vezető lesz a hibás. Az a jó vezető, aki aktivizálni tudja a közösség tagjait annak érdekében, hogy szembenézzenek és kezdjenek valamit a problémáikkal. A vezetői képesség ebben az esetben abban mérettetik meg, hogy a vezető mennyire tudja kihívások elé állítani, motiválni és támogatni az embereket a problémák megoldásában. Továbbá nem az a cél, hogy a szervezetet mindig ugyanaz vagy csak ugyanaz a néhány ember képviselje, hanem az, hogy a tagságból új, ún. közösségi vezetők emelkedjenek ki. Ők lesznek azok, akik fel tudnak vállalni koordinációs feladatokat, képviselni tudják a szervezetet helyi vagy országos szinten a sajtó előtt, tehát meg tudják sokszorozni a szervezet jelenlétét és befolyását. Így tehát egy olyan szervezet, amely közösségi alapú érdekvédelmet folytat, nagy hangsúlyt helyez a tagság képzésére, a közösségi vezetők erősítésére, kampányszervezési és tárgyalási készségük, csoportfacilitációs készségük fejlesztésére, állampolgári eszköztárak bővítésére, és ezt át is fordítja akcióba. Magyarországon sok olyan egyesület van, amely tulajdonképpen „one-man show”, egyemberes szervezet, ahol mindent az elnök csinál, vagy esetleg még 2–3 aktív elnökségi tag. Természetesen mindig van egy kemény mag, akik több feladatot vállalnak, mint a többiek, azonban a cél az, hogy ezt egészséges méretűre, 10–25 főre duzzasszuk fel, és így osszuk el a felelősséget és a döntési jogkört is.

Ehhez természetesen hangsúlyt kell helyezni a tagság folyamatos toborzására, és aktív kapcsolatot kell velük fenntartani. A közösségi érdekvédelemben a tagságot hagymákra osztjuk. 1. van a kemény mag, akik (szinte) mindig jelen vannak a találkozókön, részt vesznek a döntéshozatalban, alakítják a szervezet vízióját, meghatározzák a kampányok és a szerveződés irányát. 2. vannak az aktív tagok, akik viszonylag rendszeresen jönnek találkozókra, valamennyire részt vesznek döntéshozatalban. 3. vannak a szimpatizánsok, akik nyomon követik a munkát, eljönnek a kulcsfontosságú akciókra, rendezvényekre, és 4. vannak azok, akik hasonló problémával küzdenek, mint a szervezet tagjai, belőlük a jövőben tagok válhatnak, velük toborzás során

²<http://nol.hu/belfold/hazorzobol-ellenzek-1465387>

találkozunk. Minden réteg egyaránt fontos, és lehetőséget kell adni a kevésbé aktív emberek bevonására a döntésekbe és a megvalósításba egyaránt, mert a tömegbázis építése szempontjából mindenki fontos. Ehhez fontosak a rendszeres csoporttalálkozók, mert itt nyílik lehetőség a különböző feladatokon keresztül a tagság bevonására, a társadalmi akciók előkészítésére (kerekasztal, találkozó a döntéshozóval, flashmob, tüntetés, éppen az a taktika, amit a helyzet megkíván), és itt alakul ki az ennek megfelelő demokratikus, döntéshozatali forma. A hatalmat tehát ilyenkor a vezetőknek is meg kell osztani, a döntéseket közösen meghozni, viszont ez lehetőséget ad a feladatok megosztására is.

Ahhoz, hogy a tagok bevonhatóak legyenek egy-egy kampányba, figyelni kell a tagság igényeire, meg kell hallani és fel kell vállalni azokat az ügyeket, amik a tagságnak fontosak.

Különösen, ha országos érdekvédelmi szervezetről van szó, amely vezetősége közel van a tűzhöz, de a tagsággal időhiány miatt már kevésbé szoros kapcsolatot ápol. Ennek egyik módja, hogy jól előkészített, interjújellegű beszélgetéseket folytatunk a tagsággal, hogy feltérképezzük, mik azok az ügyek, amik leginkább lázba hozzák őket, mert azokon keresztül lehet majd őket mobilizálni. Biztosan sok olyan dologra bukkanunk, amire nem gondoltunk, vagy jelenleg nem élvez prioritást az agendánkon.

Talán minden eddiginél is fontosabb, hogy ki kell dolgozni stratégiákat a döntéshozó számonkérésére, a nyomásgyakorlásra. A politikusok legnagyobb fegyvere, hogy együttérzést tanúsítanak az ügyünkkel kapcsolatban, és közben türelemre intenek minket, civileket, kilátásba helyezik az ügy jövőbeli megoldását, biztosítanak közbenjárásukról. Ettől nagyon sok civil képviselő megnyugszik, és vár, pedig tudja, hogy legutóbb is ezt mondták neki, és akkor sem történt semmi. Az érdekvédelem nem elnyújtott tárgyalásokra, hanem kampányokra épül. A döntéshozó megszokta, hogy az első petíció vagy az első tárgyalás után senki sem fogja már számon kérni.

Az érdekvédelem egy alapszabálya: senki nem örök barátunk vagy ellenségünk, viszonyunkat a helyzet szabja meg.

A kampány során kitűzött cél érdekében pedig különböző taktikákat használunk a nyomásgyakorlásra, ahogy a helyzet megkívánja. A közösségi érdekvédelem lényege, hogy fel tudjuk mutatni a tagság erejét, akár azon keresztül is, hogy kivonulunk az utcára.

Ez persze függetlenséget kíván meg, hiszen az érdekvédelem hatékonyságát nagyban akadályozza, ha annak a pénztől függünk, akit számon kell kérnünk, kormányzati pályázati pénztől vagy normatívától. A széles tagsági bázisra építő szervezetek ennek a függetlenségnek a megteremtésében is segíthetnek alulról jövő adománygyűjtéssel. Az anyagi függetlenség megteremtése segíthet elmozdulni a projektalapú működéstől is. A pályázati pénzek utáni hajsza miatt ugyanis sokszor történik meg, hogy a civil szervezet már nem is saját missziója, stratégiája mentén választ projektet, hanem a pályázati kiírás – az anyagi forrás – határozza meg, hogy mit csinál. Ezért tevékenysége egy idő után ad hoc projektekből fog állni, nem tud stratégiai módon egymásra épülni.

Egy társadalmi problémára sokféleképpen lehet választ keresni. Lehet szolgáltatást nyújtani, stratégiai pereket indítani, közösségi erőből megoldani azt a szolgáltatást, ami hiányzik, illetve érdekvédőként felhívni a figyelmet a jogsértésre, és kikövetelni az államtól, hogy biztosítsa rendszerszinten a jogsértés megszüntetését. Mindegyik megközelítésre szükség van, azonban Magyarországon az érdekvédelmi szervezetekből van a legkevesebb. Közöttük még kevesebben vannak azok, akik közösségi alapon dolgoznak, ahol az érintettek széles tagsági bázisa a zászlóvivő. Ezért is fontos, hogy ha nem is ugyanazzal a megközelítéssel dolgozunk, felismerjük egymásban a szövetségest.

Sebály Bernadett
sebaly.bernadett@gmail.com